

DESATERO DIALOGU

Základní pravidla mezináboženského dialogu a dialogu ideologií¹

LEONARD SWIDLER

DIALOGUE@TEMPLE.EDU

www.dialogueinstitute.org

(Rozšířená verze se sondami a OJR aktivitami)

Toto je „klasická“ verze *Desatera dialogu* [*the Dialogue Decalogue*],² která byla napsána předtím, než byl objeven termín **hlubinný dialog** [*Deep-Dialogue*]. Tato verze se zaměřuje na „Dialog hlavy“ (máme také „dialog rukou, srdce a dialog svatosti“ – viz „Deep-Dialogue/Critical-Thinking/Competitive-Cooperation: The Most Authentic Human Way to Be and Act,“ *Journal of Ecumenical Studies*, 47, 2 /Spring, 2012/, 143–151): První verze čtyř základních pravidel byla publikována jako „Ground Rules for Interreligious Dialogue,“ v *Journal of Ecumenical Studies* 15, 3 (Summer, 1978), pp. 413f.; rozšířena na „The Dialogue Decalogue: Groundrules for Interreligious Dialogue,“ *Journal of Ecumenical Studies* 20,1 (Winter, 1983): 1–4. Od roku 1984 jsou pravidla nazvána „*Desatero dialogu: Základní pravidla mezináboženského a dialogu ideologií*.“ Toto *Desatero* bylo publikováno nejméně ve 39 publikacích a nejméně v devíti různých jazycích. Tato vodítka zdravého rozumu dialogu byla nazvána „*Desaterem dialogu*“ z mnemotechnických a pedagogických důvodů: Přinejmenším židé, křesťané a muslimové rozpoznají a snadno si vybaví pojem „*Desatero*“ či „Deset přikázání“; aliterace **D.... D** taktéž napomůže paměti. Nicméně s rozšířením dialogu a rostoucí snahou o inkluzi neabrahamovských náboženství, či dokonce sekulárních verzí náboženství (např. humanismu), byl pojem „přikázání“ nahrazen pojmem „principy“. Tato verze *Desatera dialogu* taktéž přikládá návrhy na „sondy“ [*probes*], které mohou uskutečňovat a hrát zejména skupiny, jako jeden ze způsobů jak tyto pokyny učinit více „hmatatelnými“ – podobně jako na konci přiložené OJR aktivity k uskutečňování dialogu.

Dialog je hovorem o společném tématu mezi dvěma nebo více osobami s různými názory, jehož primárním cílem je, aby se každý účastník/účastnice učil/a od druhého a mohl/a se měnit a růst. Sama definice dialogu tak vyjadřuje první přikázání *Desatera dialogu*.

V nábožensko-ideologické sféře jsme se v minulosti scházeli a diskutovali s těmi, kteří se od nás lišili, například katolíci s protestanty, abychom buď porazili soupeře/ku, nebo se o něm/í více dozvěděli pro efektivnější argumentaci, či v lepším případě vyjednávání. Pokud jsme stáli proti sobě, bylo to ve vzájemné konfrontaci – někdy otevřeněji polemicky, někdy jemněji, ale vždy s konečným cílem porazit druhého, protože jsme byli přesvědčeni o tom, že my sami máme absolutní pravdu.

Ale dialog *není* debatou. V dialogu musí každý partner naslouchat druhému tak otevřeně a citlivě jak jen může, ve snaze pochopit pozici druhého co nejlépe a co nejvíce zevnitř jak je jen možné. Takový postoj automaticky zahrnuje předpoklad, že v jakémkoli okamžiku, pokud bychom shledali pozici partnera přesvědčivou a pokud bychom jednali autenticky, museli bychom se změnit, přičemž tato změna může být znepokojivá.

Hovoříme o specifickém druhu dialogu, mezináboženském/ideologickém dialogu. V tomto dialogu však nestačí, aby partneři dialogu diskutovali o náboženské/ideologické tematice, tj. o „konečném smyslu života a jak žít podle něj.“ Musí spíše jít do dialogu jako osoby, které jsou nějak významně identifikovány s náboženskou nebo ideologickou komunitou. Kdybych například nebyl křesťanem ani marxistou, nemohl bych se účastnit křesťansko-marxistického dialogu jako „partner“, i když bych mohl poslouchat, položit nějaké otázky k získání informací, či formulovat užitečné komentáře.

Je zřejmé, že mezináboženský dialog a dialog ideologií je něco nového. Neměli jsme o něm ani představu, natož abychom jej uskutečňovali v minulosti. Jak se tedy můžeme angažovat v této nové věci? Níže jsou uvedena základní jednoduchá pravidla či „přikázání“ mezináboženského dialogu a dialogu ideologií, která je třeba dodržovat, pokud má být dialog opravdu uskutečňován. Nejsou to teoretická pravidla, ani přikázání daná „shůry“, ale taková, která byla získána tvrdou zkušeností.

¹ Překlad z angličtiny s omluvou za závady, nepřesnosti a nedostatky – Roman Míčka (roman.tf@seznam.cz); Katedra etiky, psychologie a charitativní práce Teologické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.

² Text v hranatých závorkách [] v celém textu tohoto překladu *Desatera dialogu* odkazuje pro lepší pochopení na originální anglo-jazyčné vyjádření, které bylo obtížné jednoznačně přeložit do češtiny.

PRVNÍ PRINCIP: *Prvořadým účelem dialogu je se učit, to jest změnit se a růst ve vnímání a porozumění skutečnosti, pak podle toho jednat.* Minimálně samotná skutečnost, že se dozvím, že můj partner v dialogu věří v „to“, spíše než v „ono“, mění přiměřeně můj postoj vůči němu/ní; přičemž změna v mém postoji je významnou změnou ve mně samém. Vstupujeme do dialogu, abychom se *my* mohli učit, měnit a růst – ne abychom vynutili změnu na *druhém*, jak očekáváme od debaty – jde o očekávání uskutečňované v opačném poměru k četnosti a dravosti, se kterou se vstupuje do debaty. Na druhou stranu, jelikož do dialogu *každý* partner vstupuje s úmyslem učit se a proměňovat se, ve skutečnosti se také změní. Cíle debaty je tedy mnohem účinněji dosaženo prostřednictvím dialogu.

SONDA: ZA PRVÉ, uspořádejte hru [skiz] ve formě *debaty* – to znamená, že jedna strana se ujme afirmativní a druhá negativní role: A je/není B – např. lidé by měli/neměli být zcela svobodní ve věci přijetí náboženství.

ZA DRUHÉ, nastavte formát *dialogu* směrem k subjektu, tj. aby každá strana – místo toho, aby se snažila „porazit druhou stranu“, což je cílem *debaty* – se snažila od druhé strany učit – např. *dialogem* o různých možných důvodech pro svobodu či donucování ve věci přijetí náboženství.

ZA TŘETÍ, zamyslete se nad odlišnými výsledky a jejich výhodami/nevýhodami.

DRUHÝ PRINCIP: *Mezináboženský dialog a dialog ideologií musí být oboustranným projektem – v rámci každého náboženského či ideologického společenství a mezi náboženskými či ideologickými společenstvími.* Vzhledem ke „skupinové“ [communal] povaze mezináboženského dialogu a vzhledem k tomu, že primárním cílem dialogu je, aby se každý partner učil a proměňoval sám sebe, je také nezbytné, aby každý účastník vstoupil do dialogu nejen se svým partnerem napříč liniemi víry – například luterán s anglikánem – ale také se svými souvěrci, se svými spolubratry luterány, aby s nimi sdílel plody mezináboženského dialogu. Pouze tak se může celé společenství v posledku učit a měnit, směřovat ke stále vnímavějšímu vhledu do reality.

SONDA: ZA PRVÉ, uspořádejte hru, v níž se dvě náboženské (nebo etnické, nebo...) skupiny silně odlišují od jiných skupin - např. jako když křesťané odmítají zákon/rituál (kterých se údajně pevně drží židé) a kloní se ke svobodě a milosti.

ZA DRUHÉ, upravte hru tak, aby se ukázalo, jak je každá strana mnohem komplikovanější než původní rigidní obrazy – např. že existuje spektrum židovských postojů vůči zákonu/rituálu, podobně jako mezi křesťany (např. od fundamentalistů k liberálům).

ZA TŘETÍ, zamyslete se nad tím, jak často je realita mnohem složitější, než mnohdy předpokládáme a jaké by to pro nás mělo mít důsledky.

TŘETÍ PRINCIP: *Každý účastník musí vstupovat do dialogu s naprostou poctivostí a upřímností.* Mělo by být vyjasněno, jakým směrem se ubírají silnější a slabší siločáry tradice, jaké mohou být v budoucnu učiněny posuny, a pokud je to nutné, kde má účastník potíže s vlastní tradicí. V dialogu nemá místo žádná přetvářka.

Naopak – každý účastník musí předpokládat obdobně hlubokou poctivost a upřímnost u ostatních partnerů. Nejen nepřítomnost upřímnosti, ale i absence předpokladu o partnerově upřímnosti by zabránila dialogu. Ve stručnosti: žádná důvěra, žádný dialog.

SONDA: ZA PRVÉ, uspořádejte hru, v níž každá strana trvá na tom, že např. všichni nekatolíci, nebo nemuslímové, nebo ... „půjdou do pekla“.

ZA DRUHÉ, upravte hru, kde každá strana začíná se stejnou negativní pozicí, ale tentokrát je uvedete *pouze* s „já“ prohlášeními, tj. „já si myslím, že...“, nebo „já věřím, že...“ či „já jsem přesvědčen, že...“, čímž dáváme druhé straně svým přívětivějším tónem pozvánku k otázkám proč myslíš, věříš, jsi přesvědčen....

ZA TŘETÍ, přemýšlejte o tom, zda a jak „já“ prohlášení dovolují a povzbuzují obě strany k větší upřímnosti a pravděpodobnosti vzájemného učení.

ČTVRTÝ PRINCIP: *Při mezináboženském dialogu a dialogu ideologií nesmíme porovnávat naše ideály s praxí našeho partnera,* ale spíše naše ideály s ideály našeho partnera, naši praxi s praxí partnerovou. Například porovnávat bývalou hinduistickou praxi upalování živých vdov (*suttee*) s bývalou křesťanskou praxí upalování čarodějnic a praxí *auto da fé*.

SONDA: ZA PRVÉ, uspořádejte hru, která porovnává ctnosti jedné skupiny s „neřestmi“ druhé (nebo více) skupin – např. křesťanské oceňování života (Ježíš řekl: „Miluj svého bližního jako sebe sama“) s hinduistickou praxí upalování živých vdov spolu s tělem manžela.

ZA DRUHÉ, upravte hru porovnávající „ctnosti“ a „neřesti“ obou skupin – např. že zmíněnou hinduistickou praxí *upalování živých vdov* porovnáte s bývalou křesťanskou praxí *upalování čarodějnic* a *auto da fé*.

ZA TŘETÍ, zamyslete se nad výhodami a nevýhodami každého z přístupů.

PÁTÝ PRINCIP: *Každý účastník musí definovat sám sebe.* Například pouze žid může definovat, co znamená být židem. Ostatní mohou jen popsat, jak to vypadá zvenčí. Kromě toho, protože dialog je dynamickým médiem, jak každý účastník shledá, bude se měnit a tím neustále prohlubovat, rozšiřovat a proměňovat svou

sebe-definici jakožto žida – přičemž si dává pozor, aby zůstal ve stálém dialogu se spolubratry židy. Proto je nezbytné, aby každý partner dialogu definoval, co znamená být autentickým členem své vlastní tradice.

Naopak – ten, kdo je interpretován, musí být schopen se v interpretaci rozpoznat. Toto je zlaté pravidlo mezináboženské hermeneutiky, jak častokrát opakoval „apoštol mezináboženského dialogu“ Raimundo Panikkar. V zájmu porozumění se každý účastník dialogu přirozeně pokusí vyjádřit za sebe, co si myslí, že je smyslem partnerova vyjádření; partner musí být schopen se v tomto vyjádření rozpoznat. Obhájce „světové teologie“ Wilfred Cantwell Smith by dodal, že toto vyjádření musí být taktéž ověřitelné kritickými nezúčastněnými pozorovateli.

SONDA: ZA PRVÉ, uspořádejte hru, v níž žid, muslim, křesťan... popíše pozici svého náboženství před pěti stoletími ohledně morálního oprávnění otroctví.
ZA DRUHÉ, zopakujte hru a nechte tato náboženství popsat svou pozici ohledně morality otroctví dnes.
ZA TŘETÍ, zamyslete se nad hlubokými důsledky změny v náboženských tradicích, učeních a posvátných písmech.

ŠESTÝ PRINCIP: Každý účastník musí vstupovat do dialogu bez razantních a ukvapených předpokladů, pokud jde o věc neshody. Každý partner by měl spíše nejen otevřeně a procitěně naslouchat druhému v dialogu, ale také se pokusit souhlasit s ním nakolik je to možné při zachování integrity s vlastní tradicí; tam, kde ještě může zcela souhlasit, ne však již bez narušení své vlastní integrity, právě tam je skutečný bod neshody, který se nejčastěji ukáže být odlišný od bodu neshody, který byl nesprávně přijat v minulosti.

SONDA: ZA PRVÉ, jedna nebo více osob říká, co si myslí, že jiná skupina věří a praktikuje, např. křesťané a muslimové věří, že všichni buddhisté jsou ateisté a že v okamžiku smrti lidé prostě přestanou existovat.
ZA DRUHÉ, v krátké době – nebo dokonce přes noc – každý člen skupiny uskuteční tolik zjištění o tomto tvrzení (internet, knihy, živé rozhovory...), jak je jen možné v určeném čase a podá o tom zprávu ve skupině, která pak přichází s lépe informovaným aktuálním porozuměním.
ZA TŘETÍ, přemýšlejte o tom, jak přesně byli informováni na začátku a jaké jsou důsledky jejich zkušenosti.

SEDMÝ PRINCIP: Dialog se může odehrávat pouze mezi rovnými – přicházejícími se učit, nebo „*par cum pari*“, jak to vyjadřuje druhý vatikánský koncil (1962–65). Oba se musí navzájem od sebe učit. Proto pokud například muslim považuje hinduismus za méněcenný, nebo pokud hinduista považuje islám za méněcenný, nepůjde o žádný dialog. Pokud má dojít k autentickému mezináboženskému dialogu mezi muslimy a hinduisty, musí jak muslimové, tak hinduisté dospět především k tomu, aby se navzájem učili; pouze tehdy to bude „rovný s rovným“, *par cum pari*. Toto pravidlo rovněž naznačuje, že nemůže existovat něco jako jednosměrný dialog. Například židovsko-křesťanské diskuse zahájené v šedesátých letech byly převážně pouze prolegomenou k mezináboženskému dialogu. Pochopitelně a přísně vzato, židé přistupovali na tyto výměny pouze, aby učili křesťany, křesťané se tedy přicházeli zejména učit. Pokud by ale mělo jít o autentický mezináboženský dialog mezi křesťany a židy, pak by museli také židé přicházet se především učit; teprve poté by to bylo *par cum pari*.

SONDA: ZA PRVÉ, uspořádejte hru s náboženskými vůdci (imám, rabín, pastor...) s *autoritářským* postojem na jedné straně a s laickými osobami na straně druhé, aby diskutovali důležité otázky náboženské praxe, např. navštěvování bohoslužeb, úloha žen ve vůdčích rolích v náboženských organizacích, nebo...
ZA DRUHÉ, zopakujte hru s náboženskými vůdci, kteří mají více respektující a otevřený postoj a laiky, kteří jsou většími autoritami (*authoritative*) na základě znalosti náboženství i žité zkušenosti (Pozn.: rozdíl mezi autoritářskými a autoritativními!)
ZEJMÉNA SI VŠIMNĚTE, role žen v obou verzích – jsou rovné, nerovné...?
ZA TŘETÍ, zamyslete se nad důsledky rovnosti nebo jejího nedostatku pro účinný dialog – a především nad tím, co lze udělat pro zlepšení rovnosti.

OSMÝ PRINCIP: Dialog se může uskutečňovat pouze na základě vzájemné důvěry: nejprve je třeba přistupovat nejlépe k těm otázkám, které mohou poskytnout společný základ, což vzbudí mezilidskou důvěru. Ačkoli mezináboženský dialog či dialog ideologií se uskutečňuje s určitým druhem „skupinové“ dimenze, to znamená, že účastníci musí být angažováni jako členové určitého náboženského nebo ideového společenství – třeba marxisté či taoisté – je také základní pravdou, že jsou to pouze *osoby*, kdo mohou vstoupit do dialogu. Avšak dialog mezi osobami může být postaven pouze na osobní důvěře. Z tohoto důvodu je rozumné neřešit nejtěžší problémy na samém začátku, ale spíše se nejprve zaměřit na ty otázky, které s největší pravděpodobností poskytnou nějaký společný základ, čímž se vytvoří základ mezilidské důvěry. Poté, postupně s prohlubující a rozšiřující se osobní důvěrou, se mohou probírat spíše trnitější záležitosti. Tak jako při učení přecházíme od známého k neznámému, tak v dialogu vycházíme ze společně sdílených věcí – které nám zabere nějaký čas zcela objevit, vzhledem k naší vzájemné neznalosti vyplývající z dlouhých staletí nepřátelství – abychom diskutovali záležitosti, v nichž máme odlišný názor.

SONDA: ZA PRVÉ, uspořádejte hru, v níž například křesťané budou tvrdit, že Bůh jsou tři osoby v jednom Bohu, přičemž židé a muslimové budou trvat na jednotě (*echad* v hebrejštině a *tawhid* v arabštině).

ZA DRUHÉ, s ohledem na navržené téma přetvořte setkání se zaměřením na židovské, křesťanské, muslimské tvrzení, že všichni lidé byli stvořeni Bohem a na důsledky takového učení.

ZA TŘETÍ, diskutujte o důsledcích pro dialogy v tématech, kde existuje pravděpodobnost shody, než kde existuje spíše rozdíl.

DEVÁTÝ PRINCIP: *Osoby, které vstupují do mezináboženského dialogu a dialogu ideologií, musí být alespoň minimálně sebekritické jak vůči sobě, tak vůči svým vlastním náboženským či ideologickým tradicím.*

Nedostatek takové sebekritiky by znamenal, že vlastní tradice má již všechny správné odpovědi. Takový postoj by činil dialog nejen zbytečným, ale dokonce nemožným, protože vstupujeme do dialogu především proto, abychom se *my* mohli učit – což by bylo zjevně nemožné, pokud by naše tradice nikdy nečinila mylné kroky a měla již všechny správné odpovědi. V mezináboženském dialogu a dialogu ideologií musí zajisté každý k náboženské či ideologické tradici přistupovat s integritou a přesvědčením, ale taková integrita a přesvědčení musí zahrnovat – ne vylučovat – zdravou sebekritiku. Bez ní nemůže být žádný dialog – a vlastně ani žádná integrita.

SONDA: ZA PRVÉ, uspořádejte hru, v níž jedna skupina tvrdí, že jejich náboženství nikdy nemůže změnit, ani nikdy nezměnilo, svou pozici – např. sestavte seznam určitého počtu konzistentně zastávaných pozic.

ZA DRUHÉ, upravte hru tak, že náboženství této skupiny *ve skutečnosti* změnilo své postavení, např. křesťanství a islám ohledně morality otroctví – obě jej po celá staletí akceptovala a nyní jej obě odmítají.

ZA TŘETÍ, zamyslete se nad důsledky.

DESÁTÝ PRINCIP: *Každý účastník musí v posledku zakusit náboženství nebo ideologii partnera „zevnitř“, neboť náboženství či ideologie není pouze záležitost hlavy, ale také ducha, srdce a „celé bytosti“, individuálního a komunitního. John Dunne hovoří o „přecházení“ do náboženské či ideologické zkušenosti druhého a zpětném návratu v osvětlení, rozšíření a prohloubení (srov. John S. Dunne, *The Way of All the Earth* /New York: Macmillan, 1972/). Při zachování vlastní náboženské integrity musíme najít způsoby, jak zakusit něco z *emocionální* a duchovní síly symbolů a kulturních prostředků našeho náboženského/ideologického partnera – a vrátit se k vlastní obohacené a rozšířené tradici, poté co jsme zakusili alespoň trochu z *afektivní* stránky náboženství či ideologie našeho partnera.*

SONDA: ZA PRVÉ, požádejte členy skupiny, aby co nejnázorněji jak je jen možné popsali jednu nebo dvě své nehlubší smysluplné náboženské/duchovní zkušenosti a proč jsou pro ně tak významné.

ZA DRUHÉ, diskutujte o podobnostech a rozdílech těchto hluboce duchovních zkušeností.

ZA TŘETÍ, každá osoba by měla reflektovat, jaký vliv na ni mělo a jak se jí dotklo naslouchání osobním *duchovním* zkušenostem druhých a jak bylo ovlivněno její chápání a postoj k jinému náboženství/spiritualitě.

Mezináboženský dialog a dialog ideologií působí ve čtyřech oblastech – „Dialog **hlavy**, **rukou**, **srdce** a dialog **svatosti**“³: jde o dialog *praktický* (dialog rukou), kde spolupracujeme na pomoci lidskosti; *estetický/duchovní* (dialog srdce), kde se snažíme zakusit partnerovo vyjádření krásy a jeho/jejího náboženství či ideologie „zevnitř“; *kognitivní* (dialog hlavy), kde hledáme porozumění a pravdu, a nakonec o oblast *integrativní* („dialog svatosti“ – pochází z německého *Heil* /a tedy z anglického „*hale*“, „*healthy*“/, a v posledku z řeckého *Holos*, což znamená „celý“, „integrovaný“, „úplný“, „zdravý“).

Mezináboženský dialog a dialog ideologií má *tři hlavní fáze* (jeho podrobnějších *sedm stupňů* je nastíněno u Leonarda Swidlera, „Dialogue Dimensions, Directions, Degrees,“ *Journal of Ecumenical Studies*, 51, 1 /Winter, 2016/). V *první* fázi se *odučujeme* [*unlearn*] *dezinformace* [*misinformation*] o sobě navzájem a začínáme se vzájemně poznávat, jací skutečně jsme. Ve *druhé* fázi začínáme rozpoznávat hodnoty v partnerově tradici a přejeme si je přisvojit naší vlastní tradici. Například v buddhisticko-křesťanském dialogu se křesťané mohou naučit většímu ocenění meditativní tradice a buddhisté by se mohli naučit většímu ocenění prorocké tradice sociální spravedlnosti – obě hodnoty jsou tradičně silně, i když ne výhradně, spojovány se společenstvím toho druhého. Pokud bereme dialog dostatečně vážně, vytrvale a citlivě, můžeme časem vstoupit do fáze *třetí*.

³ V angličtině jde o čtyři H – the „Dialogues of the **H**ead, **H**ands, **H**eart and **H**oly“.

Zde začínáme společně zkoumat nové oblasti reality, smyslu a pravdy, jichž si nikdo z nás předtím ani nebyl vědom. Vstupujeme tváří v tvář do této nové, dosud nám neznámé dimenze reality, a to jen kvůli otázkám, vhledům a zjištěním vytvořeným v dialogu. Můžeme si tedy dovolit říci, že trpělivě uskutečňovaný dialog se může stát nástrojem nového „zjevení“ (latinsky *re*, „zpět, znovu“, *velatio*, „zakrytí závojem“), dalšího „odkrývání“ (*un-veiling*) reality, na němž musíme pracovat.

Na první fázi na straně jedné je něco zásadně odlišného než na fázích druhé a třetí. V oněch dalších jednoduše nepřidáváme kvantitativně jinou „pravdu“ či hodnotu z partnerovy tradice. Místo toho – tím jak ji přizpůsobujeme našemu vlastnímu náboženskému/ideologickému sebe-porozumění – bude se úměrně transformovat naše vlastní sebe-porozumění. Vzhledem k tomu, že náš partner v dialogu bude v obdobném postavení, budeme pak moci autenticky potvrdit ty prvky hluboké hodnoty v naší vlastní tradici, které mohou být způsobilé se přizpůsobit tradici našeho partnera se sebe-transformujícím prospěchem. To vše samozřejmě musí být uskutečněno s naprostou integritou na každé straně, každý z partnerů zůstává autenticky věrný podstatnému jádru [*vital core*] své vlastní náboženské/ideologické tradice. Toto podstatné jádro bude nicméně pod vlivem dialogu vnímáno a zakoušeno odlišně; avšak v případě, že dialog je uskutečňován s integritou a otevřeností, výsledkem bude, že například žid bude ještě více autenticky židovský a křesťan ještě více autenticky křesťanský – *ne navzdory* skutečnosti, že judaismus a/nebo křesťanství našly a přizpůsobily něco z hlubinných hodnot v druhé z tradic, *ale právě proto*. Nemůže zde být vůbec řeč o „synkretismu“, protože synkretismus v pejorativním smyslu znamená míchání různých prvků odlišných náboženství do jakéhosi zmateného [*confused*] celku, bez ohledu na integritu dotčených náboženství – což není případ autentického dialogu.

OJR AKTIVITY K USKUTEČŇOVÁNÍ DIALOGU

OJR⁴ znamená „*oceňující vyjadřování*“, „*já-vyjadřování*“, „*reflektivní vyjadřování*“. Jsou to jednoduché – příliš často zanedbávané – ale silné způsoby vyjadřování, které velmi usnadňují dialog.

OCEŇUJÍCÍ VYJADŘOVÁNÍ [*Appreciative-statements*]: Pokuste se, aby vaše první prohlášení směrem k partnerovi v dialogu bylo takové, že v něm potvrdíte něco na jeho pozici. Například: „Skutečně s vámi souhlasím, když říkáte...“ To je konkretizace zásady společně sdíleného rozumu [*commonsense principle*]: Začněte tím, co sdílíte, abyste vytvořili společný základ a počáteční důvěru; pak se přesuňte směrem k tomu, o čem si myslíte, že v tom spolu nesouhlasíte – abyste zjistili, zda opravdu nesouhlasíte (což není tak často, jak si obvykle představujeme), a pokud je tomu tak, co s tím dělat. To je konkrétní způsob, jak v praxi vysvětlit *osmý princip* zmíněný výše: *Nejprve je třeba přistupovat nejlépe k těm otázkám, které mohou poskytnout společný základ, což vzbudí mezilidskou důvěru.*

JÁ-VYJADŘOVÁNÍ [*I-statements*]: Zvláště když přistupujete k tématu, u něhož je pravděpodobné, že máte odlišné pozice, začněte své prohlášení slovy: „Jsem přesvědčen, že..., myslím si, že ...“, nebo podobným způsobem. Tak můžete citlivě a dokonce i silně vyjádřit svou pozici, aniž byste zabránili dialogu ještě předtím, než začne – což se spíše stane výroky jako: „Zde je pravda..., nikdo nemůže nesouhlasit, že ...“ nebo prostě „berte nebo neberte!“, což zablokuje veškerý další dialog. Zatímco učinit totéž tvrzení v „já“ formě – „Myslím si to a to z těchto důvodů...“ nejenže ponechává dialog otevřený, ale dokonce k němu vyzývá!

REFLEKTIVNÍ VYJADŘOVÁNÍ [*Reflective-statements*]: Vzhledem k tomu, že dialog znamená doslovně – z řeckého *dia-logos* – „myslet/mluvit-k sobě/společně“, chceme si být jisti, že nejen jasně vyjádříme své myšlenky, ale také si chceme být jisti, že vnímáme/rozumíme správně myšlenky/ám našeho partnera. Obě poloviny struktury dialogu jsou podstatné! Opět tedy – příliš často špatně rozumíme tomu, co říká náš partner v dialogu, a proto nehovoříme se sebou navzájem, ale po sobě! Jednoduchý a nesmírně účinný prostředek je – jak je jasně formulován výše v *pátém principu*: *Ten, kdo je interpretován, musí být schopen se v interpretaci rozpoznat* – prostě často říkat něco jako: „Chápu, že říkáte toto..., rozumím vám správně?“

⁴ Zkratka OJR je českou náhradou za anglickou zkratku AIR, která vyjadřuje trojici způsobů vyjadřování: *Appreciative – I – Reflective*.